

פרשת מסעי

גזירה לשעה וגזירה לדורות

לו, ז וְלֹא־תִסַּב נְחֻלָּה

כבר כתב הרמב"ן בהקדמה לספר במדבר, וזה לשונו: ...והספר הזה כולו במצוות שעה שנצטוו בעמדם במדבר... ואין בספר הזה מצוות נוהגות לדורות זולתי קצת מצוות... עכ"ל. ואמנם נשאלת כאן שאלה גדולה ועקרונית, הרי 'זאת התורה לא תהא מוחלפת', והכתוב בתורה שייך ל'כתב הנצח', מה אפוא, מקומה של הלכה לשעה במסגרת תורה שבכתב שהיא נצחית?! סוגיתנו תתן לנו תשובה אחת מני רבות אודות הערך הנצחי של הלכה לשעה. נעסוק בנושא זה בפרשתנו אגב סוגית 'וְלֹא־תִסַּב נְחֻלָּה'.

בעוד קבעו חז"ל שדין 'לא-תסב נחלה' מוסב על הדור ההוא בלבד, עדיין פשוטו של מקרא מתפקד ומלמד (פסוקים ח-ט) "וְכָל־בַּת יְרֻשָׁת נְחֻלָּה... וְלֹא־תִסַּב נְחֻלָּה", וזאת אחרי שכבר לימדה את אותו הדין על בנות צלפחד בפסוקים ו-ז! ובעוד הרמב"ן מבאר על דרך חז"ל כי "כָּל־בַּת" באה לרבות מקרים נוספים של יורשות נחלה באותו דור של יוצאי מצרים, רבינו בחיי רואה בחזרה של הפסוקים הוראה (אבל לא הלכה מחייבת) לדורות. זאת בודאי בעקבות הרמב"ן בתחילת פירושו (על דרך הפשט) שהבאנו לעיל, לפני שמפרש 'על דעת רבותינו', וזה לשונו:

"וְכָל־בַּת יְרֻשָׁת נְחֻלָּה" - שלא היה בן לאביה, אחר שינחלו את הארץ, על כן אמר הכתוב פעם שנית "וְלֹא־תִסַּב נְחֻלָּה" [נוסף על האמור בפסוקים ו-ז]. ומטעם זה היה המנהג בישראל בבת יורשת כשתעבור על זה ותרצה להנשא לבן שבט אחר, שהיו קורין אותה "זונה", והיתה מפסדת נחלת בית אביה, וזהו שכתוב (שופטים יא, א): "וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִבּוֹר חֵיל, וְהוּא בֶן־אִשָּׁה זֹנָה", כי אמו של יפתח היתה בת יורשת נחלה, ונשאת לשבט אחר.

וזה לשון הכתוב (שופטים יא, א-ב): "וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִבּוֹר חֵיל, וְהוּא

בְּן־אִשָּׁה זֹנָה, וַיֹּלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח. וַתֵּלֶד אִשָּׁת־גִּלְעָד לוֹ בָּנִים, וַיִּגְדְּלוּ
בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיִּגְרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח, וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה
אֶחָרָת אָתָּה". ומפרש הרד"ק, (פסוק א ד"ה בן אשה זונה):

...ובתרגום של תוספתא - דא היא נימוסא הות בישראל מלקדמין,
דלא יסתחרא אחסנתא משבטא לשבטא. ובכך לא הוה יכיל גברא
למיסב איתתא דלא משבטא. וכד הות איתתא דרחמא גברא דלא
משבטהא, הות נפקא מבי נשא בלא אחסנתא, והווי אנשי קרון לה
"פונדקיתא דרחימת גברא דלא משבטהא". וכך הוה ליה לאימיה
דיפתח (עד כאן לשון התרגום). ודומה כי הצריכו כל זה למתרגם
לפי שאמר "לא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ, כִּי בֶן־אִשָּׁה אֶחָרָת אָתָּה", וכן
תרגם "ארי בר איתתא משבטא אחורי את", עכ"ל רד"ק.

אחי יפתח מאביו טענו (אם כי שלא כדין) כי כשם שאין הם יכולים לרשת את
אמו, באשר היא יצאה משבטה בלי נחלה בהינשאה לאביהם שהוא בן שבט
אחר, כך אין הוא רשאי לרשת אתם בנחלת אביהם.

עתה נחזור לעיין בהקדמת הרמב"ן לחומש במדבר. אמנם אין בחומש הזה
מצוות נוהגות לדורות, אבל גם הלכה לשעה מדאורייתא יש לה כוח להצביע
על הרצוי אצלו יתברך. רצוי זה הופך להיות במרוצת הדורות ל'נימוסא'
המחייבת מדרבנן לדורות. כל זה שייך לנצחיות תורה שבכתב, כשם ש'וַיִּשְׁפָּם
אֶבְרָהָם בַּבְּקָר' מתפקדת במישור הנצח במצות שחרית דרבנן.